

УДК 340.12:[34.03:342.7]

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2026-2-10>**Гуржій Анна Валеріївна**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: 0000-0001-5757-592X

ГЕНЕЗИС ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ В УКРАЇНІ: МІЖГАЛУЗЕВИЙ ВИМІР

У статті проведено комплексне дослідження еволюції наукової парадигми правових гарантій в українській юриспруденції за період з 2000-го по 2026-й роки. Акцентується увага на тому, що сучасна правова наука сформувала стійке уявлення про правове гарантування, проте галузева диференціація породила розмаїття дефініцій та відсутність єдиного концептуального підходу до розуміння цього інституту. Метою дослідження є концептуалізація наукової парадигми правового гарантування через простеження трансформації цієї ідеї від фрагментарних згадок до формування цілісного міжгалузевого інституту. На основі аналізу близько 100 дисертаційних досліджень доведено, що парадигма правових гарантій пройшла шлях від формально-позитивістського розуміння як «обов'язку держави» до сучасного бачення як складного багатофункціонального механізму забезпечення правового статусу особи. Встановлено, що витoki вітчизняної наукової думки базувалися на приматі «державного забезпечення», де гарантії розглядалися як додаток до прав людини. Проте сучасний вектор змістився з «державоцентричного» на «людиноцентричний», де юридичні гарантії виступають фундаментальним механізмом реалізації прав людини та обмеження влади. Особливу увагу приділено галузевій специфіці. Зокрема у кримінальному процесі простежується перехід від вузькосуб'єктного підходу до системно-функціонального, де гарантії забезпечують баланс між приватним та публічним інтересом у кримінальному провадженні. В адміністративному праві відбулася трансформація від засобів захисту від держави до механізмів сервісної держави, де домінують превентивні та регулятивні інструменти. У цивільному праві гарантії еволюціонували від «сурогату поруки» радянського зразку до диспозитивних засобів забезпечення зобов'язань, адаптованих до вимог міжнародного приватного права. У трудовому праві фокус змістився на розмежування сфер відповідальності держави та роботодавця, де пріоритетом є дієвість пільг у реальних економічних умовах. У висновках автор узагальнює інваріантне ядро сучасної парадигми, яке характеризується розширенням об'єкту гарантування (від прав особи до соціально-правових інститутів та процесів, таких як безпека тощо) та утвердженням гарантій як самостійної міжгалузевої категорії. Сформульовані положення закладають методологічне підґрунтя для подальшого переосмислення природи правових гарантій у контексті верховенства права та людиноцентризму.

Ключові слова: баланс інтересів, галузева диференціація, генезис парадигми; еволюція наукової думки, людиноцентризм, міжгалузевий інститут, правові гарантії, правове гарантування.

Gurzhii A. V. Genesis and transformation of the scientific paradigm of legal guarantees in Ukraine: an interdisciplinary dimension

The article provides a comprehensive study of the evolution of the scientific paradigm of legal guarantees in Ukrainian jurisprudence from 2000 to 2026. It highlights that while modern legal science has formed a stable perception of legal guaranteeing, sectoral differentiation has led to a variety of definitions and the absence of a unified conceptual approach to understanding this institution. The purpose of the study is to conceptualize the scientific paradigm of legal guaranteeing by tracing the transformation of this idea from fragmented mentions to the formation of a holistic interdisciplinary institution. Based on an analysis of approximately 100 doctoral and candidate dissertations, it is proven that the paradigm of legal guarantees has evolved from a formal-positivist understanding as a «state duty» to a modern vision as a complex, multifunctional mechanism for ensuring an individual's legal status. It is established that the origins of national scientific thought were based on the primacy of «state provision», where guarantees were considered an adjunct to human rights. However, the modern vector

has shifted from a “state-centric” to a “human-centric” approach, where legal guarantees serve as a fundamental mechanism for the realization of human rights and the limitation of power. Special attention is paid to sectoral specifics. In criminal procedure, there is a transition from a narrow subject-oriented approach to a systemic-functional one, where guarantees ensure a balance between private and public interests. In administrative law, a transformation occurred from means of protection against the state to mechanisms of a «service state», dominated by preventive and regulatory instruments. In civil law, guarantees evolved from Soviet-style “surrogate suretyships” to dispositive means of securing obligations adapted to the requirements of private international law. In labor law, the focus shifted to the delimitation of state and employer responsibilities, prioritizing the effectiveness of benefits in real economic conditions. In the conclusions, the author generalizes the invariant core of the modern paradigm, characterized by the expansion of the object of guaranteeing (from individual rights to socio-legal institutions and processes, such as security, etc.) and the establishment of guarantees as an independent interdisciplinary category. The formulated provisions lay the methodological foundation for further reimagining the nature of legal guarantees in the context of the rule of law and human-centeredness.

Key words: *balance of interests, sectoral differentiation, genesis of the paradigm, evolution of scientific thought, human-centricity, interdisciplinary institution, legal guarantees, legal guaranteeing.*

Вступ. На сьогодні словосполучення «правові або юридичні гарантії», «правове гарантування» в українській правовій науці нібито ні у кого не викликає здивування та не породжує семантичної невизначеності. З огляду на поточний стан наукових розробок можна констатувати, що правова наука сформува-ла певне уявлення про правові (юридичні) гарантії, що дозволяє свідомо та активно застосовувати цей термін не лише у навчальних та наукових джерелах у сфері юриспруденції, а й у законодавчій термінології. Проте поглиблене вивчення наявного наукового надбання на рівні галузевої диференціації вказує на розмаїття дефініцій (іноді їх «розмитість»), взагалі відсутність єдиного розуміння про основні елементи та особливості правових гарантій, їх види. Вважаємо, що перш ніж перейти до сучасного визначення цієї загальноправової категорії, варто простежити витoki та подальшої трансформація наукової парадигми правових гарантій в українській правовій науці.

Мета цього дослідження полягає у концептуалізації наукової парадигми правового гарантування шляхом простеження трансформації цієї ідеї в окремих напрямках юридичної науки та обґрунтування її цілісного уявлення як фундаменту для сучасних правових інститутів.

Матеріали та методи. За період з 2000-го по 2026-го роки в Україні у галузі права було захищено близько 100 дисертацій, де назва роботи чи окремої її частина (а відповідно і предмет дослідження) були пов'язані з гарантіями та/чи гарантуванням. Орієнтовний

розподіл (у відсотках) цих робіт за напрямками представлено на діаграмі (див. малюнок 1).

Аналіз дисертаційних робіт та монографій у галузі права: І.Й. Магновського, Л.В. Леонтєвої, Є.В. Білозьорова, Л.Р. Наливайко, В.М. Ісакової, Р.Ю. Матяшовської, В. В. Новіцького (теорія держави та права); І.С. Щebetун, Т.М. Заворотченко, О.Ф. Динька, Е.Є. Регушевського, О.А. Михайлюка, О.А. Альонкіна, М.В. Василевич, С.Ю. Русанової, О.Б. Боднар, В.І. Ковтун, Н.С. Ісаєвої, О.М. Діденко (конституційне право); О.В. Бауліна, В.М. Трофименка, М.Я. Никоненка, С.С. Охріменка, О.А. Струць, В.М. Тертишника, В.В. Гутника, І.Ф. Літвінової, Л.П. Барташук, А.М. Падалки, І.І. Цирюлик, Л.В. Дробчак, Ж.В. Удовенко, В.В. Березюка, О.В. Щиголя (кримінальний процес); Е.О. Олефіренка, Б.Д. Мартиненка, О.В. Пабат, І.І. Сіліч, В.В. Мамочки, В.В. Шемчука, В.В. Чернетченка, Ю.О. Мандриченка, Є.А. Горбаня, О.В. Маслової, В.З. Чернописької, Н.О. Чудик, О.В. Ніцевич та М.В. Петричук, І. Б. Маркевич (адміністративне право); Л.І. Суровської, Н.В. Кохан, О.А. Ситницької, Ю.А. Джепи, Я.А. Малихіної, А.М. Островерх, Т.В. Андрейчука, О.П. Рудницької, А.О. Бабенко, І.І. Яцкевича, І.І. Олексіва, О.О. Рибак, Н.В. Хортюк, А.О. Кіліміченко (трудове право та соціальне забезпечення); Л.О. Єсіпової, К.Ю. Молодіко (цивільний процес) доводить, що парадигма правових гарантій пройшла складний шлях еволюції: від формально-позитивістського розуміння як «обов'язку держави» до сучасного бачення як складного багатofункціонального

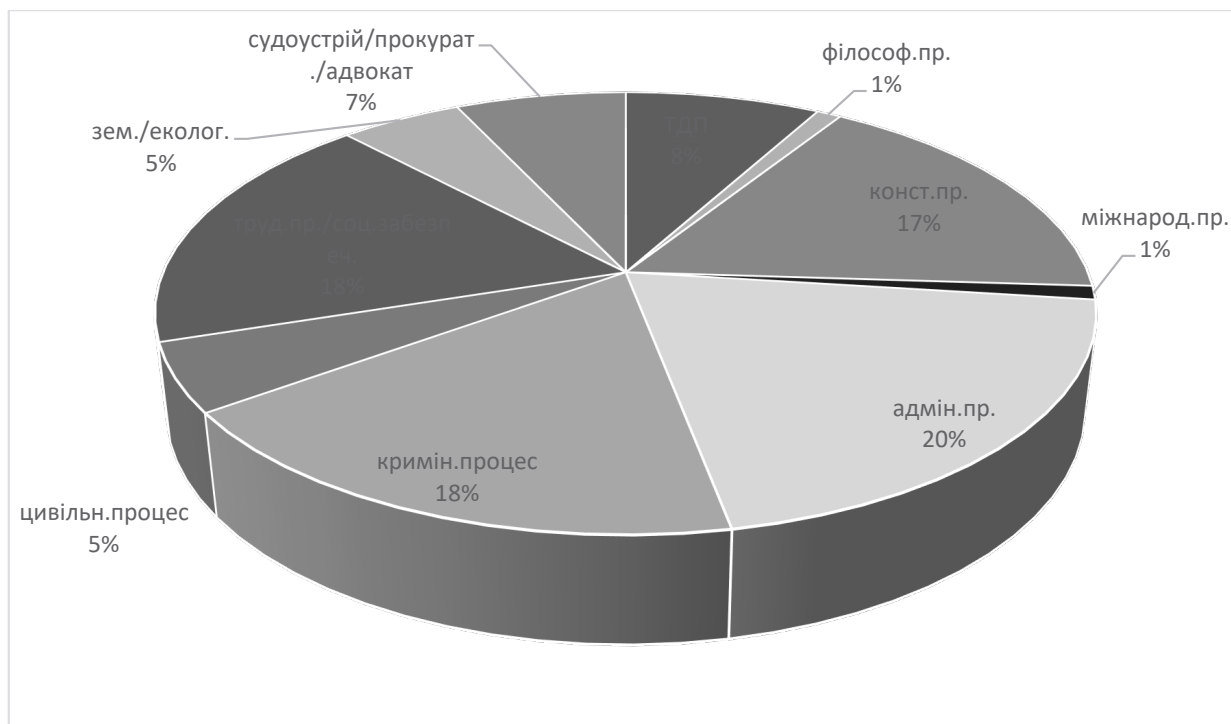

Рис. 1. Розподіл дисертацій (2000–2025 рр.) у галузі права за напрямками

механізму забезпечення правового статусу особи.

Наукова парадигма правових (юридичних) гарантій становить собою динамічну систему знань, що еволюціонувала від вузькогалузевих приписів про «державне забезпечення» до цілісного міжгалузевого інституту, де об’єктний фокус правового гарантування зміщувався та розширювався від захисту природних прав особи до реалізації місцевого самоврядування, гарантування законності, правопорядку, безпеки в різних сферах публічного регулювання та державного суверенітету в цілому. Комплексний аналіз генезису наукової парадигми правових гарантій забезпечує масштабне бачення еволюції наукової думки. Слід наголосити, що таких досліджень, які б носили міжгалузевий системний характер в українській правовій науці критично бракує. Тож невідкладним науковим завданням дослідження стає демонстрація того, як ідея «гарантування» пройшла шлях від фрагментарних згадок до формування цілісної наукової парадигми.

При підготовці даного дослідження було використано комплекс загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція та статистичний метод для опрацювання масиву

дисертацій) і спеціально-правових методів (історико-правовий – для дослідження генезису парадигми, формально-юридичний – для аналізу дефініцій, та порівняльно-правовий – для вивчення міжгалузевої трансформації інституту гарантій у різних сферах права).

Результати. Ще у 2000-х роках М.В. Цвік та С.П. Погребняк слушно зауважили, що само право стає засобом забезпечення (гарантування) свободи і засобом її обмеження [1, с. 160]. Певні правові гарантії стають запорукою у суспільстві, тримаючи баланс між індивідуальними свободами та реалізацією державного впливу, мінімізуючи можливі перекося та зловживання з обох сторін [2, с. 179]. При цьому роль та зміст правових гарантій відрізнялися на різних історичних етапах та залежали від низки політично-правових чинників.

Формування власного вітчизняного вчення про правові (юридичні) гарантії в українській правовій науці не розпочиналося так би мовити з «чистого аркушу» (лат. – «*tabula rasa*»). Теорія «юридичних гарантій прав особистості» активно формувалася у радянську добу. Як підкреслювалося в одній з попередніх наших публікацій: «Показовим для світоглядної

парадигми того часу є те, що навіть призначення позитивного права розглядалося з позиції регулятивно-охоронного механізму, покликаного забезпечувати гарантований простір для правомірної поведінки» учасників суспільних відносин, функціонування якого перебуває у глибокому, органічному взаємозв'язку та взаємодії з усією системою економічних, загальносоціальних регуляторів, стимулів поведінки людей та їхніх колективів, з усією системою матеріальних і духовних інтересів» [3, с. 86]. Окремі відомі представники радянської, а в подальшому й української правової науки, наприклад, М.М. Михеєнко, В.П. Шибіко, В.Т. Нор, П.М. Рабінович, В.М. Тертишник активно досліджували правові (юридичні) гарантії у своїх розвідках як до, так і після здобуття нашою державою незалежності, формуючи класичне уявлення. Роботи цих та інших науковців того періоду стали класичними джерелами дефініцій «правових (юридичних) гарантії», які продовжували активно цитуватися у роботах українських правників на перших етапах (1991–2010 роки) становлення незалежної української правової науки. Відповідно витоки вітчизняної (української) наукової парадигми були закладені в період панування позитивістського підходу, де гарантії розглядалися не як самостійний об'єкт, а як додаток до прав людини. У цей період домінувала ідея примату «державного забезпечення».

Водночас гарантії у відносинах «приватна особа – держава» це не жест «доброго волевиявлення» з боку держави, а як слушно вважає В.Ф. Годованець: «зовнішній механізм обмеження влади, яка завжди прагне саморозширення й посилення своєї присутності в усіх сферах людського життя» [с. 85]. Вектор у науковому розумінні ролі та сутності гарантії трансформувався з «державоцентристського» на «людиноцентристський». В.В. Новіцький зазначає, що ключова специфіка даного об'єкта доктринального пошуку закована в безпосередньому призначенні юридичних гарантії, відповідно до якого останні виконують роль фундатора дієвої реалізації прав людини [4, с. 16–18].

Протягом другої половини ХХ століття відбулося повільне поширення концепції

правових гарантії у всі галузі права, де кожна сфера висувала специфічні вимоги до інструментарію. Така експансія терміну «гарантії» залишилася характерною і для подальшого самостійного розвитку української правової науки, накопичуючи «критичну масу» наукових здобутків з цього питання, далеко не завжди узгоджених між собою. Юридичні гарантії прав людини є достатньо складним об'єктом наукового пошуку. Як наголошує В.В. Новіцький, – «це не цілісний об'єкт дослідження певної галузі права, а міждисциплінарне утворення, яке тісно не прив'язане до конкретного юридико-дисциплінарного напрямку» [5, с. 18]. Галузева диференціація, де кожна сфера права висуває власні вимоги до родової належності гарантії з одного боку стає компромісом між широким застосуванням цього терміну (але з набором власних галузевих особливостей та змістовним наповненням самого механізму гарантування), з іншого – здатна призвести до фрагментарності наукового знання, внаслідок чого інститут правових гарантії ризикує втратити свою системну єдність, перетворившись на конгломерат розрізнених галузевих підходів без спільного доктринального фундаменту. Утримання внутрішнього балансу між різними напрямками правових досліджень стає одним із завдань правової науки. Тож, можна погодитися з тим твердженням, що сьогодні правові (юридичні) гарантії цілком можна вважати комплексною, плюралістично-багатовекторною категорією права [5 с. 69–70].

У філософсько-правовій думці категорія «гарантія» пройшла шлях від трактування як сукупності «засобів захисту» до розуміння її як складного «суспільного механізму». М.М. Гуренко підкреслює, що гарантії не є лише технічними інструментами законодавства, а виступають «основними орієнтирами реформування державно-правових інститутів» [6, с. 9].

У загальнотеоретичному аспекті категорія «гарантія» розглядається як багатогранне явище. Правові гарантії як національні (внутрішньодержавні), так і міжнародні завжди становлять системне явище, – це поєднання юридичних засобів та інститутів, що створюють умови, необхідні й достатні для їх реалізації

приватних чи публічних цінностей та інтересів, а також охорони і надійного їх захисту [7, с. 114]. У різні періоди часу В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, О.Д. Тихомиров, а у 2021 році вже В.В. Новіцький визначали юридичні гарантії як «один із фундаментальних, охоронно-захисних механізмів», підкреслюючи, що без чітких процедурних гарантій, чіткого інструментарію їх імплементації в суспільні відносини права мають лише характеристику доктринальності» [5, с. 25]. Л.Р. Наливайко акцентує увагу на тому, що створення системи ефективних гарантій базується на розробці «дієвих умов, прийомів та механізмів» їх реалізації [8, с. 2]. У сукупності ці наукові роботи заклали загальне уявлення про основні ознаки гарантій, а окремі дослідження (наприклад, Л.В. Леонтєвої, Р.Ю. Матяшовської) здійснили перехід від загальної моделі до «диференційованих гарантій» для різних категорій суб'єктів залежно від соціальної ролі або професійної спрямованості.

М.І. Козюбра здатність гарантувати справжню пошану людської гідності, задоволення її природних потреб та інтересів пов'язує із сильною, незалежною, основою на вимогах верховенства права державою. При цьому він наголошує, що, з одного боку, держава є гарантом прав людини, а з іншого – на практиці, в процесі здійснення своїх функцій вона є найбільшим їх порушником [9, с. 22; 9, 106–107]. Тому починаючи з другої половини 2000-х років дедалі активніше у наукових роботах різних напрямків згадується про необхідність розширення національної парадигми правових гарантій за рахунок міжнародно-правових інструментів гарантування.

Аналіз наукового масиву робіт з права свідчить про поступову трансформацію наукової парадигми від сприйняття правових гарантій як допоміжних інструментів до визнання самостійною правовою категорією з власною структурою та логікою розвитку. У сучасних дослідженнях, наприклад, у роботі О.М. Діденка (2021 рік), акцент зміщується у бік «правового механізму» та «процедур» (способів практичного забезпечення), а саме поняття розглядається у дуалістичному аспекті: об'єктивному (як норми та інститути) та

суб'єктивному (як конкретні можливості особи ініціювати захист) [10, с. 2].

Еволюція парадигми простежується через розширення об'єктів правового, зокрема конституційного гарантування. Якщо на початку незалежності увага зосереджувалася на загальному статусі особи (дисертації Т.М. Заворотченко, О.Ф. Динька, Е.Є. Регушевського О.А. Михайлюка) то згодом дослідження стали більш спеціалізованими: гарантії прав територіальної громади (С.Ю. Русанова [11]), гарантії незалежності судової влади (М.В. Василевич [12]), гарантування прав людини на особисту безпеку (О.Б. Боднар [13]), гарантії державного суверенітету (В. І. Ковтун [14]), гарантії соціально-економічних та культурних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (Н.С. Ісаєва [15]), гарантування прав людини на свободу пересування (Є.І. Грищенко [16]), гарантування права на зайнятість. У сучасній правовій доктрині відбулася остаточна зміна акцентів: гарантія більше не сприймається як «обіцянка держави», вона інтерпретується як «юридичний інструмент», зокрема інструмент «долання перешкод».

На основі аналізу праць науковців-процесуалістів можна простежити чітку еволюцію парадигми юридичних гарантій, яка відбувалась протягом останніх двох з половиною десятиліть у кримінальному процесуальному праві України – трансформацію від вузькосуб'єктного (захисного) до системно-функціонального та інституційного підходів. Спільним терміном, що об'єднує всі ці предмети дослідження, є «система кримінально-процесуальних гарантій», які у сукупності за твердженням В.М. Трофименка є складовою частиною правового статусу особи і виступають універсальним механізмом забезпечення цього статусу як учасника кримінального провадження [17, с. 186]. Новітні дослідження (починаючи з 2020-х років) більш поглиблено вивчають чинники, які впливають на ефективність функціонування інституційної складової у процесі гарантування прав учасників кримінального провадження. Так, дослідження І.І. Цирюлик доводить, що наявність цілої системи юридичних гарантій, навіть закріплених законодавчо, ще не є свідченням якісного

забезпечення прав і свобод людини. Однак, функціонування цієї системи тісно пов'язане та багато у чому зумовлене організаційною роботою органів державної влади, а також є невід'ємним від правосвідомості та правової культури населення й посадових осіб. Авторка проводить пряму лінію між законністю (на прикладі слідчих (розшукових) дій) та гарантуванням захисту прав та свобод, законних інтересів учасників кримінального провадження [18 с. 10].

Унікальним внеском до теорії гарантування стає обґрунтування того, що гарантії мають забезпечувати баланс між приватним та публічним інтересом [19, с. 171–172]. Специфічність прояву цього феномену у кримінальному процесі полягає у тому, що реалізуючи державне обвинувачення одночасно вирішуються як публічні, так і приватні інтереси. Захист приватного інтересу у кримінальному судочинстві є саме публічним інтересом [20, с. 280]. Дотримання загаданого балансу В.М. Тертишником розглядається через «визначену законом процесуальну форму, яка б гармонізувала баланс публічних та приватних інтересів при встановленні істини» [21, с. 2].

Еволюція уявлень про адміністративно-правові гарантії демонструє перехід від вузького розуміння цієї категорії як засобів захисту прав громадян від держави (Б.Д. Мартиненко, І.І. Сіліч) [22; 23] до широкого розуміння як системного механізму забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у межах «сервісної» держави (І.Б. Маркевич, В.З. Чернописька) [24; 25].

На початковому етапі гарантії розглядалися переважно як «умови та засоби», що забезпечують реальний вплив на державне управління. Подальші дослідження демонструють розширене уявлення про роль та властивості адміністративно-правових гарантії у взаємовідносинах з органами публічного адміністрування. Так, І.Б. Маркевич серед юридичних гарантії законності дозвільної діяльності виділяє «гарантії реалізації» та «гарантії захисту», – останні, за його твердженням, допомагають фізичним особам належним чином захищати свої права та інтереси у сфері дозвільної діяльності [24, с. 189–190]. В.З. Чернописька

серед ознак адміністративно-правових гарантії (на прикладі діяльності релігійних організацій) з одного боку виділяє спрямованість на реалізацію адміністративно-правових можливостей цих організацій у сфері публічного управління та отримання адміністративно-правових послуг, а з іншого – формування на засадах законності заборони заподіяння шкоди правам та законним інтересам осіб, що не належать до них та інтересам населення загалом, а також державі [25, с. 385–386]. У праці М.Ю. Веселова соціально-правові гарантії трактуються крізь призму субсидіарної компенсації біопсихологічної та соціальної вразливості, притаманної певним категоріям фізичних осіб, з метою вирівнювання їхнього правового статусу [26, с. 103].

Крім того в адміністративному праві, на відміну від кримінального процесуального, де гарантії часто мають юрисдикційний характер (зокрема зорієнтовані на судовий захист), домінують превентивні та регулятивні гарантії.

Попри те, що категорія правових гарантії є фундаментальною для всієї юридичної науки, їхній генезис та правова природа у приватноправовій сфері суттєво відрізняються від аналогічних конструкцій у публічному праві, характеризуючись передусім диспозитивною спрямованістю та фокусом на забезпеченні автономії волі суб'єктів. Цивілісти розглядають гарантії в першу чергу як спосіб забезпечення зобов'язання. Така природа гарантії у приватноправовій сфері впливає на підстави їх виникнення, позначається на пов'язані з ними правовідносини, які на відміну від правових гарантії у публічно-правовій сфері мають договірний і, як правило, майновий характер.

Водночас і в цих правовідносинах можна помітити поступову еволюцію і трансформацію гарантії: по-перше, за радянського періоду розвитку цивільного законодавства гарантія являла собою певний сурогат поруки, пристосований до планової централізованої економіки; по-друге, тоді і зараз змінився підхід у суб'єктному складі учасників цих правовідносин; по-третє, аналіз норм, що регламентують інститут гарантії, достатньо очевидно свідчить про зближення норм міжнародного приватного права та національного законодавства, що є

об'єктивно необхідною умовою для повноправного залучення України до світової ринкової економіки [27, с. 8–9; 28, с. 185].

Гарантії, що відображають метод трудового права Н.В. Кохан пропонує поділити на дві групи: гарантії централізованого і децентралізованого характеру. Даний критерій певним чином можна ототожнити із критерієм, який розподіляє правові (юридичні) гарантії за способом прийняття на державно-правові (імперативні) та договірні (диспозитивні). З одного боку, сутність гарантій у цій сфері правового регулювання полягає у забезпеченні здійснення прав і виконання обов'язків та встановлення ефективного державного механізму їх захисту і охорони, з іншого – гарантії у трудових правовідносинах встановлюються безпосередньо самими учасниками цих відносин [29, с. 8; 29, 17]. Сучасна концепція передбачає чітке розмежування сфер відповідальності між державою та роботодавцем, де пріоритетом стає не формальний обсяг пільг, а їхня забезпеченість і дієвість у реальних соціально-економічних умовах [30, с. 3]. У захищених в останні десять років дисертаціях (у галузі трудового права) фокус науковців зосереджується на гарантійному інструментарії – «специфічних для трудового права гарантуючих засобах» [31, с. 7; 32, с. 17].

Отже, аналіз наведених наукових праць доводить, що юридична природа гарантій у праві трансформується: зокрема спостерігається відхід від переважно формально-нормативного та державоцентристського бачення гарантій до формування більш складної, багаторівневої та функціонально орієнтованої концепції правових гарантій у різних галузях права.

Висновки. Таким чином, генезис наукової парадигми правових гарантій відображає їх еволюцію від природно-правового розуміння як умови забезпечення невід'ємних прав людини до позитивістського трактування як інструменту державного забезпечення.

Подальший розвиток зумовив їх трансформацію у механізм стримування державної влади та формування публічно-сервісних відносин. Така еволюція зумовила подолання акцесорного розуміння гарантій (сприйняття гарантій як похідних) і утвердження їх як самостійної, міжгалузевої правової категорії.

Для різних галузей права характерне поєднання спільних рис (інваріантного ядра) правового гарантування, зокрема сучасна парадигма характеризується: а) зміщенням акценту від державоцентризму до людиноцентризму; б) розширенням об'єкту гарантування (перехід від гарантій прав і свобод особи до гарантій соціально-правових інститутів, процесів, станів (наприклад, безпеки)), що свідчить про забезпечення стійкості всієї системи відносин; в) трансформацією гарантій у функціонально-інструментальний механізм забезпечення реальності та дієвості об'єкту гарантування; г) балансуванням публічних і приватних інтересів.

Водночас універсалізація рис правових гарантій поєднується з їх галузевою диференціацією, що актуалізує потребу у збереженні системності. У різних галузях права сформовано як спільні риси правових гарантій (системність, інструментальність, спрямованість на баланс інтересів), так і специфічні варіанти їх прояву, що обумовлюється пристосуванням цих гарантій до специфіки конкретних правовідносин (адміністративних, кримінальних, цивільних тощо).

Сформульовані висновки мають фундаментальне значення для усвідомлення трансформації ідеї правового гарантування під впливом різних соціально-правових чинників, що сприяє розвитку парадигми правових гарантій в межах юридичної науки в цілому, а також інтегрування в окремі галузі цієї системи знань, оскільки закладають методологічне підґрунтя для переосмислення природи правових гарантій у контексті людиноцентризму, підтримання необхідного балансу між приватними та публічними інтересами тощо.

Література

1. Загальна теорія держави і права : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Сухонос В.В. Теорія держави і права : підручник. Суми : Університетська книга, 2014. 544 с.

3. Gurzhii A.V. The transformation of the paradigm of legal guarantees at the turn of political and legal eras: A theoretical perspective. In *Global Interdisciplinary Summit: Frontier of Science and Future Technologies: Proceedings of International Scientific and Practical Conference*. 2026. April 3. Khalifa University Campus, Dubai, UAE. 2026. P. 84–89. DOI: <https://doi.org/10.65237/1-4-2026-8>
4. Годованець В.Ф. Конституційне право України : конспект лекцій. 2-ге вид., стереотип. Київ : МАУП, 2001. 216 с.
5. Новіцький В.В. Юридичні гарантії прав людини: порівняльно-правовий аналіз : анотація дис. ... д-ра філософії (081 «Право»). Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ, 2021. 255 с.
6. Гуренко М.М. Розвиток філософсько-правової думки про гарантії прав і свобод людини та громадянина : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 36 с.
7. Тополевський Р.Б., Федіна Н.В. Теорія держави і права : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
8. Наливайко Л.Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с.
9. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
10. Діденко О.М. Конституційно-правові гарантії права обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні : дис. ... д-ра філос. (081 «Право»). Київ : НАВС, 2021. 222 с.
11. Русанова С.Ю. Гарантії прав територіальної громади: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2011. 20 с.
12. Василевич М.В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ : НАВС, 2010. 19 с.
13. Боднар О.Б. Конституційні гарантії особистої безпеки в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2011. 20 с.
14. Ковтун В.І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти : монографія. Харків : Фактор, 2014. 216 с.
15. Ісаєва Н.С. Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб та гарантії їх реалізації: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філос. (081 «Право»). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2021. 217 с.
16. Грищенко Є.І. Конституційне право людини на свободу пересування та гарантії його реалізації : дис. ... д-ра філос. (081 – Право). Вінниця : Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса, 2024. 228 с.
17. Трофименко В.М. Кримінально-процесуальні гарантії особистості в стадії судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 188 с.
18. Циліорик І.І. Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2020. 20 с.
19. Падалка А.М. Процесуальні гарантії забезпечення виконання обов'язків учасниками кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2015. 214 с.
20. Сімонович Д.В. Правова сутність та система кримінальних процесуальних гарантій. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 276–283.
21. Тертишник В.М. Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2009. 40 с.
22. Мартиненко Б.Д. Гарантії суб'єктів провадження у справах про адміністративні проступки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2007. 16 с.
23. Сіліч І.І. Гарантії забезпечення прав і свобод громадян в адміністративному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 21 с.
24. Маркевич І.Б. Юридичні гарантії законності дозвільної діяльності : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Київ. ун-т інтелектуал. власності та права. Київ, 2025. 222 с.
25. Чернописька В.З. Адміністративно-правові гарантії діяльності релігійних організацій в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2021. 486 с.
26. Веселов М.Ю. Ювенальна юстиція у системі забезпечення прав дітей : адміністративно-правові засади : монографія. Житомир : О.О. Євенок, 2020. 444 с. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/1b3dd709-a45e-4a56-9cfc-08e80dd18698/content> (дата звернення: 03.04.2026).
27. Єсіпова Л.О. Гарантія у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : Одеська національна юридична академія, 2006. 20 с.

28. Слома В.М. Гарантія як вид забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2007. 211 с.
29. Кохан Н.В. Гарантії трудових прав працівників та шляхи їх удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеська нац. юрид. академія. Одеса, 2008. 25 с.
30. Острроверх А.М. Гарантійні та компенсаційні виплати за законодавством України в умовах ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2009. 22 с.
31. Бабенко А.О. Юридичні гарантії укладення, зміни та розірвання трудового договору : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. 20 с.
32. Олексів І.І. Юридичні гарантії прав працівників у строкових трудових правовідносинах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2019. 187 с.

References

1. Tsvik, M.V., & Petryshyn, O.V. (Eds.). (2009). *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of state and law: textbook for students of higher educational institutions]. Pravo. [in Ukrainian].
2. Sukhonos, V.V. (2014). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of state and law: textbook]. Universytetska knyha. [in Ukrainian].
3. Gurzhii, A.V. (2026, April 3). The transformation of the paradigm of legal guarantees at the turn of political and legal eras: A theoretical perspective. In *Global Interdisciplinary Summit: Frontier of Science and Future Technologies: Proceedings of International Scientific and Practical Conference* (pp. 84–89), Khalifa University Campus, Dubai, UAE. DOI: <https://doi.org/10.65237/1-4-2026-8>
4. Hodovanets, V.F. (2001). *Konstytutsiine pravo Ukrainy: konspekt lektsii* [Constitutional law of Ukraine: lecture notes] (2nd ed.). MAUP. [in Ukrainian].
5. Novitskyi, V.V. (2021). *Yurydychni harantii prav liudyny: porivnialno-pravovyi analiz* [Legal guarantees of human rights: comparative legal analysis] (Doctoral dissertation annotation, V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine). [in Ukrainian].
6. Hurenko, M.M. (2004). *Rozvytok filosofsko-pravovoi dumky pro harantii prav i svobod liudyny ta hromadianyna* [Development of philosophical and legal thought about guarantees of human rights and freedoms and citizen] (Doctoral dissertation abstract, National Academy of Internal Affairs of Ukraine). [in Ukrainian].
7. Topolevskyi, R.B., & Fedina, N.V. (2020). *Teoriia derzhavy i prava: navch. posibnyk* [Theory of state and law: study guide]. LvDUVS. [in Ukrainian].
8. Nalyvaiko, L.R. (2010). *Derzhavnyi lad Ukrainy: poniattia, systema, harantii* [State system of Ukraine: concept, system, guarantees] (Doctoral dissertation abstract, Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine). [in Ukrainian].
9. Koziubra, M.I. (Ed.). (2015). *Zahalna teoriia prava* [General theory of law: textbook]. Vaite. [in Ukrainian].
10. Didenko, O.M. (2021). *Konstytutsiino-pravovi harantii prava obyraty ta buty obranym do orhaniv derzhavnoi vlady ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [Constitutional and legal guarantees of the right to elect and be elected to state authorities and local self-government bodies in Ukraine] (Doctoral dissertation, NA VS). [in Ukrainian].
11. Rusanova, S.Yu. (2011). *Harantii prav terytorialnoi hromady: konstytutsiino-pravovyi aspekt* [Guarantees of the rights of the territorial community: constitutional and legal aspect] (Candidate dissertation abstract, Kharkiv National University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
12. Vasylevych, M.V. (2010). *Konstytutsiino-pravovi harantii nezalezhnosti sudovoi vlady: teoriia ta praktyka realizatsii* [Constitutional and legal guarantees of the independence of the judiciary: theory and practice of implementation] (Candidate dissertation abstract, NAVS). [in Ukrainian].
13. Bodnar, O.B. (2011). *Konstytutsiini harantii osobystoi bezpeky v Ukraini* [Constitutional guarantees of personal security in Ukraine] (Candidate dissertation abstract, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine). [in Ukrainian].
14. Kovtun, V.I. (2014). *Harantii derzhavnogo suverenitetu Ukrainy: konstytutsiini aspekty* [Guarantees of state sovereignty of Ukraine: constitutional aspects: monograph]. Faktor. [in Ukrainian].
15. Isayeva, N.S. (2021). *Sotsialno-ekonomichni ta kulturni prava i svobody vnutrishno peremishchenykh osib ta harantii yikh realizatsii: teoretyko-pravova kharakterystyka* [Socio-economic and cultural rights and freedoms of internally displaced persons and guarantees of their implementation: theoretical and legal characteristics] (Doctoral dissertation, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
16. Hryshchenko, Ye.I. (2024). *Konstytutsiine pravo liudyny na svobodu peresuvannia ta harantii yoho realizatsii* [Constitutional human right to freedom of movement and guarantees of its implementation] (Doctoral dissertation, Vasyl' Stus Donetsk National University). [in Ukrainian].

17. Trofymenko, V.M. (2000). *Kryminalno-protsesualni harantii osobystosti v stadii sudovoho rozhlidu* [Criminal procedural guarantees of the personality in the stage of judicial consideration] (Candidate dissertation, Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine). [in Ukrainian].
18. Tsyliuryk, I.I. (2020). *Harantii prav, svobod ta zakonnykh interesiv uchasykiv kryminalnoho provadzhennia pid chas provedennia slidchykh (rozshukovykh) dii* [Guarantees of the rights, freedoms and legal interests of participants in criminal proceedings during investigative (search) actions] (Candidate dissertation abstract, Lviv Polytechnic National University). [in Ukrainian].
19. Padalka, A.M. (2015). *Protsesualni harantii zabezpechennia vykonannya obov'язkiv uchasykamy kryminalnoho provadzhennia* [Procedural guarantees of ensuring the fulfillment of duties by participants in criminal proceedings] (Candidate dissertation, Classic Private University). [in Ukrainian].
20. Simonovych, D.V. (2016). *Pravova sutnist ta systema kryminalnykh protsesualnykh harantii* [Legal essence and system of criminal procedural guarantees]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka* [Actual problems of law: theory and practice], (32), 276–283. [in Ukrainian].
21. Tertysnyk, V.M. (2009). *Harantii prav i svobod liudyny ta zabezpechennia vstanovlennia istyny v kryminalnomu protsesi Ukrainy* [Guarantees of human rights and freedoms and ensuring the establishment of truth in the criminal process of Ukraine] (Doctoral dissertation abstract, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
22. Martynenko, B.D. (2007). *Harantii sub'ektiv provadzhennia u spravakh pro administratyvni prostupky* [Guarantees of subjects of proceedings in cases of administrative offenses] (Candidate dissertation abstract, Lviv State University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
23. Silich, I.I. (2008). *Harantii zabezpechennia prav i svobod hromadian v administratyvnomu protsesi* [Guarantees of ensuring the rights and freedoms of citizens in the administrative process] (Candidate dissertation abstract, Kharkiv National University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
24. Markevych, I.B. (2025). *Yurydychni harantii zakonnosti dozvilnoi diialnosti* [Legal guarantees of the legality of licensing activities] (Doctoral dissertation, Kyiv University of Intellectual Property and Law). [in Ukrainian].
25. Chornopyska, V.Z. (2021). *Administratyvno-pravovi harantii diialnosti relihiinykh orhanizatsii v Ukraini* [Administrative and legal guarantees of the activity of religious organizations in Ukraine] (Doctoral dissertation, Lviv Polytechnic National University). [in Ukrainian].
26. Veselov, M.Yu. (2020). *Yuvenalna yustytisiia u systemi zabezpechennia prav ditei: administratyvno-pravovi zasady* [Juvenile justice in the system of ensuring children's rights: administrative and legal principles: monograph]. O. O. Yevenok. <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/1b3dd709-a45e-4a56-9cfc-08e80dd18698/content> [in Ukrainian].
27. Yesipova, L.O. (2006). *Harantiia u tsyvilnomu pravi* [Guarantee in civil law] (Candidate dissertation abstract, Odesa National Law Academy). [in Ukrainian].
28. Sloma, V.M. (2007). *Harantiia yak vyd zabezpechennia vykonannya tsyvilno-pravovykh zobov'язan* [Guarantee as a type of security for the fulfillment of civil law obligations] (Candidate dissertation, Ivan Franko National University of Lviv). [in Ukrainian].
29. Kokhan, N.V. (2008). *Harantii trudovykh prav pratsivnykiv ta shliakhy yikh udoskonalennia* [Guarantees of labor rights of employees and ways of their improvement] (Candidate dissertation abstract, Odesa National Law Academy). [in Ukrainian].
30. Ostroverkh, A.M. (2009). *Harantiini ta kompensatsiini vyplaty za zakonodavstvom Ukrainy v umovakh rynkovoï ekonomiky* [Guarantee and compensation payments under the legislation of Ukraine in a market economy] (Candidate dissertation abstract, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University). [in Ukrainian].
31. Babenko, A.O. (2015). *Yurydychni harantii ukladennia, zminy ta rozirvannia trudovoho dohovoru* [Legal guarantees of conclusion, amendment and termination of the labor contract] (Candidate dissertation abstract, Kharkiv National University of Internal Affairs). [in Ukrainian].
32. Oleksiv, I.I. (2019). *Yurydychni harantii prav pratsivnykiv u strokovykh trudovykh pravovidnosynakh* [Legal guarantees of employees' rights in fixed-term labor legal relations] (Candidate dissertation, Ivan Franko National University of Lviv). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026